

Mirosława Jastrzęb-Mrozicka

Wskaźnik skolaryzacji

Autorka pokazuje, jak – w zależności od przyjętej metody pomiaru – otrzymuje się zróżnicowane wielkości tzw. wskaźnika skolaryzacji, inaczej – wskaźnika poziomu powszechności kształcenia. W porównaniach międzynarodowych należy zatem zidentyfikować sposób konstruowania wskaźnika skolaryzacji, ponieważ w zależności od przyjętej metody wyniki mogą okazać się nieporównywalne.

Próba określenia wskaźnika skolaryzacji (lub może lepiej – wskaźnika powszechności kształcenia) napotyka przynajmniej dwa rodzaje trudności. Występują one zwłaszcza wówczas, gdy ów wskaźnik pragniemy wykorzystać do porównań międzynarodowych. W gruncie rzeczy chodzi o odsetek osób z danego rocznika lub grupy wieku podejmujących naukę na określonym poziomie. Omawiany wskaźnik ma więc zastosowanie raczej do szkolnictwa ponadobligatoryjnego, choć może być wykorzystywany przy określeniu realizacji obowiązku szkolnego.

Pierwszy rodzaj trudności polega na tym, że poszczególne poziomy edukacji nie są jednakowe w różnych krajach, a nawet w tym samym kraju mamy różnorodność form kształcenia i czasu jego trwania na tym samym poziomie. Przystępując zatem do określania omawianego wskaźnika musimy ustalić, jaki rodzaj kształcenia będzie jego przedmiotem. W statystykach uwzględnia się najczęściej trzy poziomy kształcenia: podstawowe, średnie i wyższe, nazywane inaczej pierwszym drugim i trzecim poziomem kształcenia. Każdy z tych poziomów różni się pod względem liczby lat, jakie są do niego zaliczane i ten fakt zasadniczo utrudnia porównania. Niekiedy wprowadza się podziały bardziej szczegółowe, np. rozróżnia się kształcenie ogólne i zawodowe na poziomie średnim lub akademickie i nieakademickie na poziomie wyższym.

Drugi rodzaj trudności polega na znalezieniu odpowiedniego układu odniesienia dla liczby kształconych, aby stosunkowo najtrafniej określić wskaźnik skolaryzacji.

Precyzja i trafność obliczeń jest tym większa, im dokładniejszymi informacjami statystycznymi dysponujemy. Praktycznie nieosiągalne są jednak takie dane, które, przy wspomnianej różnorodności struktury zbiorowości kształconych, pozwalałyby na bezdyskusyjne i pewne obliczenie owego wskaźnika. Zawsze mamy do czynienia z mniejszym lub większym przybliżeniem.

Najprostszym wskaźnikiem powszechności kształcenia jest liczba uczniów lub studentów przypadających na 1000, 10 tys. czy 100 tys. ludności kraju. Jak widać na przykładzie pokazywanym w tabeli 1, liczba studentów na 100 tys. mieszkańców jest nie najgorszym wskaźnikiem i dość wyraźnie pokazuje różnice między poszczególnymi krajami. Budzi on jednak liczne zastrzeżenia i bardziej rzetelne wydaje się wnioskowanie o stopniu skolaryzacji, gdy układem odniesienia dla liczby kształconych jest grupa ludności odpowiadająca wiekiem założonym dla słuchaczy danego poziomu kształcenia. Przykład takiego

wskaźnika pokazano również w tabeli 1. Jest to odsetek, jaki stanowi liczba uczniów poszczególnych poziomów nauczania w stosunku do liczby ludności w grupie wieku odpowiadającej tym poziomom nauczania. Wskaźnik ten jest na ogół zawyżony, ponieważ nie zdarza się, aby przedział wiekowy dla poszczególnych poziomów kształcenia nie był w praktyce przekraczany. Na przykład w *Roczniku statystycznym UNESCO* w krajach europejskich liczbę osób studiujących na trzecim poziomie odnosi się do populacji ludności w wieku 20–24 lat, a wśród studentów są nie tylko osoby w tym wieku.

Im większe jest odchylenie rzeczywistego wieku zbiorowości studentów od teoretycznego przedziału przyjętego jako układ odniesienia, tym mniej rzetelny jest oszacowany wskaźnik. Z drugiej strony w populacji osób w wieku 20–24 lat mogą być już takie, które studia ukończyły i ten fakt sprzyja zaniżaniu owego wskaźnika, gdybyśmy chcieli na jego podstawie wnioskować o szansach na kształcenie w danej grupie wieku. Zawodność tej procedury ustalania wskaźnika skolaryzacji widać na niższych szczeblach kształcenia, gdzie często wynosi on ponad 100. Jeżeli bierzemy pod uwagę kształcenie obligatoryjne lub bardziej upowszechnione, to faktyczna liczba uczniów danego poziomu szkół, będących w różnym wieku przekracza liczbę ludności w grupie wieku stanowiącej układ odniesienia. Na ogół z takimi sytuacjami mamy do czynienia na pierwszym i drugim poziomie kształcenia. Warto jednak odnotować, że w Kanadzie w 1990 r. tak obliczony wskaźnik skolaryzacji na poziomie trzecim wynosił ogółem 96%, a wśród kobiet 106%.

Mimo tych zastrzeżeń, w tabeli 1 dostrzegamy obraz różnic w kwestii powszechności kształcenia w różnych krajach. W odniesieniu do studiów wyższych obraz ten, identyfikowany dwoma wskaźnikami, jest podobny, choć nie zawsze zbieżny. Możemy zatem mówić o tym, że w jednym kraju kształci się względnie więcej osób niż w innym, lecz nie powinniśmy na tej podstawie szacować ani wnioskować o wielkości różnic. Do tego niezbędne jest poznanie struktury szkolnictwa porównywanych krajów oraz szczegółów dotyczących obliczania populacji szkolnej.

Wspomniano wcześniej, że wskaźnik będący odsetkiem, jaki stanowi liczba uczniów w populacji danej grupy wieku, jest zwykle zawyżony. Można by go uściślić, odnosząc do tej populacji tylko osoby kształcące się w tym wieku lub odnosząc liczbę osób kształcących się na poszczególnych poziomach z jednego rocznika do populacji tego rocznika. Uzyskujemy wówczas obraz statystyczny, który jednak, wraz z upływem czasu, pokazuje dość trafnie zmiany dostępności kształcenia dla kolejnych roczników. Do tego celu niezbędne są jednak dość szczegółowe statystyki, dotyczące zarówno ogółu ludności według wieku, jak i kształcących się na różnych poziomach. Dysponując takimi danymi możemy obliczyć:

– wskaźnik skolaryzacji każdego rocznika w ogóle, bez względu na szczebel kształcenia lub na poszczególnych poziomach;

– wskaźnik skolaryzacji w dowolnie dobranych przedziałach wiekowych, odpowiednio do różnych poziomów lub typów kształcenia. Przykład takiego podejścia pokazano w tabeli 2 dla szkół średnich w Polsce, w tabeli 3 dla szkół wyższych w Polsce, a w tabeli 4 dla studiów na poziomie trzecim w wybranych krajach europejskich.

W tabeli 2 pokazano odsetek osób kształcących się w szkołach ponadpodstawowych, a więc na poziomie drugim, z każdego rocznika w przedziale 15 – 19 lat w liceach ogólnokształcących i 15 – 20 lat w zasadniczych lub średnich szkołach zawodowych. Zaprezentowano również odsetek, jaki stanowi liczba uczniów w poszczególnych typach szkół w populacji danej grupy wieku, w tym w grupie 15–18 lat, która jest dla Polski układem od-

niesienia do obliczania współczynnika skolaryzacji na poziomie średnim w *Roczniku statystycznym UNESCO*.

Widać wyraźnie, że mało uprawnione jest twierdzenie, że w Polsce na poziomie ponadpodstawowym kształci się dokładnie określony procent rocznika. W tym samym bowiem roku odsetek kształconych 18-latków jest niższy niż osób młodszych. Wynika to nie tyle ze zwiększenia liczby kształconych w ostatnich latach, ile z tego, że część 18-latków zakończyła swoją edukację w ramach kształcenia na poziomie drugim. Poszerzając grupę odniesienia, uzyskujemy coraz niższy odsetek kształconych w grupach wiekowych, ponieważ coraz więcej osób kończy swoją edukację na tym poziomie, a faktyczny wiek uczniów w coraz mniejszym stopniu przekracza wiek teoretyczny.

W ostatnim rzędzie tabeli 2 pokazano wskaźnik skolaryzacji obliczony w sposób omówiony przy prezentacji tabeli 1. Okazuje się, że jest on zawyżony w porównaniu z innymi wskaźnikami liczonymi dla grup wieku. Widzimy zatem, jakie różnice wskaźnika skolaryzacji można uzyskać pracując na szczegółowych danych, w zależności od tego, co bierzemy pod uwagę zarówno ze strony zbiorowości uczniów, jak i układu odniesienia. Każdy z przytoczonych wyników odzwierciedla stan na początek roku szkolnego 1994/95. Stwierdzenie, że w Polsce kształci się taki lub inny odsetek populacji rocznika powinno mieć odniesienie do tej daty. Ocena, że odsetek ten jest większy lub mniejszy od analogicznego, liczonego wcześniej lub gdzie indziej, jest tylko przybliżona. Ocenianie na tej podstawie szans kształcenia populacji w określonej grupie wieku jest nieuprawnione, ponieważ obliczany współczynnik może się zmienić nie tylko w przypadku wzrostu lub spadku liczby kształconych, ale także w wyniku przesunięć między rodzajami kształcenia na danym poziomie, różniącym się liczbą lat nauki.

W tabeli 3 przedstawiono w analogiczny sposób obliczony wskaźnik skolaryzacji na poziomie wyższym, lub inaczej – na poziomie trzecim. Jest on zróżnicowany dla poszczególnych roczników oraz dla grup wieku, a także różni się w zależności od przyjętej definicji szkolnictwa wyższego. Najwyższy jest wówczas, gdy uwzględnimy wszystkich kształcących się w szkołach ponadśrednich, zmniejsza się, gdy odnosimy go tylko do szkół mających status uczelni. Różny będzie w zależności od tego, czy uwzględnimy (czy też nie) wyższe szkolnictwo odpłatne (studia wieczorowe lub zaoczne). Różnice nie pokazane w tabeli (z powodu braku takiego podziału w dostępnych statystykach) będą też uzależnione od tego, czy uwzględnimy tylko kształcenie na poziomie magisterskim, czy również zawodowym. Należy dodać, że wskaźniki przedstawione w tabeli są zaniżone, ponieważ nie uwzględniono w niej studiów eksternistycznych oraz osób studiujących za granicą. Nie uwzględniono też studentów obcokrajowców, co jest ważne przy porównywaniu z innymi krajami, ponieważ w statystykach niektórych z nich są oni uwzględnieni.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 3 nie można jednoznacznie stwierdzić, iż w jakimś okresie kształci się w Polsce na takich czy innych studiach pewien odsetek rocznika, ani też że np. w roku 2000 wielkość ta zmieni się, np. wzrośnie do poziomu wyrażonego jedną liczbą. Należałoby odpowiedzieć, którego rocznika i na jakich studiach. Często mówi się ostatnio, na podstawie prognoz Ministerstwa Edukacji Narodowej, że właśnie około roku 2000 będzie się w Polsce kształcić blisko 30% rocznika lub grupy wiekowej. Gdyby uwzględnić całe kształcenie ponadśrednie (oczywiście bez kursów czy szkoleń) i brać pod uwagę 20-latków, to, dodając szanse podjęcia nauki w późniejszym wieku (propozycje nie mówią nic o tym, że ma podjąć naukę 30% np. 20-latków, tylko rocznika lub grupy wiekowej, można więc sądzić, iż może to nastąpić w różnych etapach życia), można przy-

puszczać, że stan na grudzień 1994 r. nie odbiegał znacznie od proponowanego na rok 2000. Jeżeli ten poziom skolaryzacji ma nas zbliżyć do standardów europejskich w tym zakresie, to jesteśmy od nich stosunkowo niedaleko.

W ostatnim rzędzie tabeli 3 pokazano, jaki procent grupy wiekowej 20–24 lat stanowi ogólna liczba studentów. Okazuje się, że tak liczony wskaźnik jest zawyżony w stosunku do wyników uzyskanych przy bardziej precyzyjnych obliczeniach. Stosując go oraz uwzględniając całe szkolnictwo ponadśrednie, można wykazać, że zbliżamy się do poziomu prognozowanego na rok 2000. Biorąc jednak pod uwagę tylko studia dzienne, jesteśmy bardzo daleko od realizacji postulatu kształcenia na poziomie wyższym 30% grupy wiekowej lub rocznika.

Z braku analogicznych danych statystycznych dotyczących stopnia skolaryzacji w innych krajach, nie możemy odpowiedzieć na pytanie, czy owe 30% rocznika kształconych w szkołach wyższych to tyle samo, czy mniej, czy może w stosunku do niektórych krajów więcej.

W tabeli 4 przedstawiono wskaźnik skolaryzacji na poziomie trzecim poszczególnych roczników w wybranych krajach Europy w 1991 r. Jeżeli uwzględnić poszczególne roczniki, to przede wszystkim obserwujemy duże zróżnicowanie tego wskaźnika między poszczególnymi krajami Europy Zachodniej. Przyjmując, że obraz podany w tabeli 4 nie zmienił się znacznie do 1994 r. (a więc może być porównywany z danymi dla Polski zawartymi w tabeli 3), można stwierdzić, że stopień skolaryzacji na poziomie wyższym np. 20-latków w Polsce jest niższy niż w Belgii czy we Francji, zbliżony do obserwowanego w Finlandii lub Wielkiej Brytanii, ale wyższy niż w Niemczech, Norwegii, Portugalii i kilku innych krajach. Przy porównywaniu innych roczników sytuacja może się przedstawiać inaczej.

Generalnie obserwujemy różnice wskaźnika skolaryzacji w tych samych krajach, pokazanego w tabelach 1 i 4 (obliczenia dotyczą tego samego roku – 1991). Można je wyjaśnić tym, że w 1991 r. np. w Danii ponad 45%, w Niemczech, Finlandii około 37%, w Norwegii i Portugalii około 30% słuchaczy studiów nieakademickich miało 25 lub więcej lat. Jeszcze starsi byli słuchacze studiów akademickich. W Niemczech, Finlandii, Danii i Szwecji ponad 50% słuchaczy tych studiów miało 25 lub więcej lat (*Education...* 1993).

Literatura

Education... 1993

Education at Glance. OECD Indicators, OECD, Paris.

Ludność ... 1995

Ludność według płci, wieku, województw, miast i gmin w 1994 r. (stan w dniu 31 grudnia), GUS, Warszawa.

Oświata ... 1995

Oświata i wychowanie w roku szkolnym 1994/95, GUS, Warszawa.

Rocznik statystyczny ... 1994

Rocznik statystyczny szkolnictwa 1993/94, GUS, Warszawa.

Rocznik statystyki ... 1994

Rocznik statystyki międzynarodowej 1994, GUS, Warszawa.

Statistical ... 1993

Statistical Yearbook 1993, UNESCO, Paris.

Szkoły ... 1995

Szkoły wyższe w roku szkolnym 1994/95, GUS, Warszawa.

Tabela 1

Wskaźniki powszechności kształcenia na różnych poziomach w wybranych krajach
(jeżeli nie oznaczono inaczej, stan w roku 1991)

Kraj	Uczniowie szkół		Studenci szkół wyższych		Liczba studentów na 100 tys. ludności	
	podstawowych	średnich	ogółem	kobiety	ogółem	kobiet
	w % ludności w danej grupie wieku ^a					
Austria	103	104	35,5	32,8	2796	2478
Belgia	99	102	36,1 ^c	35,4 ^c	2725 ^c	2558 ^c
Bułgaria	92	71	30,4	33,1	2071	2177
Czechy i Słowacja	95	79	16,3	15,2	1128	1004
Dania ^c	96	108	35,6	38,0	2781	2853
Finlandia	99	121	50,7	54,5	3478	3562
Francja	107	101	43,2	•	3254	•
Grecja ^b	97	98	25,0	26,0	1927	1890
Hiszpania ^b	109	108	35,5	36,8	3007	2992
Holandia ^c	102	96	37,6	34,0	3205	2810
Niemcy ^{cd}	107	107	36,1	30,0	2810 ^c	2197 ^c
Norwegia	100	103	45,2	49,6	3613	3811
POLSKA	98	83	21,5	25,0	1398	1545
Portugalia	118	68	22,7	25,7	1882	2027
Rumunia	90	80	8,7 ^c	•	711 ^c	•
Szwajcaria	103	91	29,1	20,7	2115	1455
Szwecja	100	91	33,8	37,4	2407	2569
Węgry	89	81	15,3	15,8	1017	983
Wielka Brytania ^c	104	86	27,8	27,3	2192	2068
Włochy	94	76	31,7	31,9	2656	2558
b. ZSRR ^c	89	96	26,9	26,8	1867	1737
USA ^b	104	90	69,5	76,7	5469	5792
Japonia	101	97	30,7	24,2	2180	1653

^a Grupa wieku – wiek teoretycznie odpowiadający danym szczeblom kształcenia. W uwzględnionych krajach dla kształcenia na poziomie wyższym (trzecim) przyjęto wiek 20 – 24 lata. Dla kształcenia na niższych szczeblach liczba lat jest zróżnicowana, np. w Polsce pierwszemu poziomowi (wykształcenie podstawowe) odpowiada przedział 7 – 14 lat, drugiemu (wykształcenie ponadpodstawowe) 15 – 18 lat, ale np. w Austrii odpowiednio: 6 – 9 i 10 – 17 lat, we Francji 6 – 10 i 11 – 17 lat, w Wielkiej Brytanii 5 – 10 i 11 – 17 lat. Jest to w przybliżeniu zależne od liczby lat nauki na poszczególnych poziomach.

^b 1989 r.

^c 1990 r.

^d RFN w granicach sprzed 3 października 1990 r.

Źródło: Rocznik statystyki ... 1994.

Tabela 2

Stopień skolaryzacji w Polsce na poziomie ponadpodstawowym (drugi poziom kształcenia)
(dane dotyczące liczby ludności według stanu z dnia 31 grudnia 1994 r., dotyczące liczby
uczniów na początek roku szkolnego 1994/95)

Wiek (lat)	Liczba ludności	Liceum ogólnokształcące		Zasadnicze szkoły zawodowe		Technika i licea zawodowe		Razem	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
14 i mniej	•	2 691	•	1 632	•	2 347	•	6 670	•
15	657 014	182 190	27,7	202 836	30,9	180 198	27,4	565 224	86,0
16	645 437	164 248	25,4	239 257	37,1	169 665	26,3	573 170	88,8
17	632 316	149 868	23,7	247 325	39,1	155 944	24,7	553 137	87,5
18	640 312	142 663	22,3	65 720	10,3	162 322	25,4	370 705	57,9
19 ^a	619 818	6 262	1,0	13 697	2,2	102 370	16,5	122 329	19,7
20 ^b	596 046	651		1 568	0,3	27 951	4,7	30 170	5,1
21 i więcej ^b	•	•	•	238	•	4 368	•	4 606	•
15–19 ^b	3 194 897	645 231	20,2	768 835	24,1	770 499	24,1	2 184 565	68,4
15–18 ^b	2 575 079	638 969	24,8	755 138	29,3	668 129	25,9	2 062 236	80,1
15–20 ^b	3 790 943	•	•	770 403	20,3	798 450	21,1	2 214 735	58,4
15–18 ^c	2 675 079	648 573	25,2	772 273	30,0	805 165	31,3	2 226 011	86,4

^a Dla liceów ogólnokształcących 20 lat i więcej.

^b Odsetek kształcących się z tej samej grupy wieku.

^c Odsetek, jaki stanowi ogólna liczba uczniów w grupie wiekowej 15–18 lat.

Źródło: *Oświata ... 1995; Ludność ... 1995.*

Tabela 3
Stopień skolaryzacji na poziomie wyższym (trzecim) w Polsce, stan na 31 grudnia 1994 r.

Wiek (lat)	Liczba ludności	Studia						Razem studia		Szkoły policealne		Razem III poziom	
		dzienne		wieczorowe		zaoczne		n	%	n	%	n	%
		n	%	n	%	n	%						
18 i mniej	•	2 492	•	97	•	364	•	2 953	•	763	•	3 716	•
19	619 818	61 245	9,9	3 562	0,6	15 673	2,5	80 480	13,0	34 961	5,6	115 441	18,6
20	596 046	82 767	13,9	3 037	0,5	20 080	3,4	105 884	17,8	40 878	6,9	146 762	24,6
21	569 582	79 778	14,0	2 606	0,5	24 004	4,2	106 388	18,7	24 319	4,3	130 707	22,9
22	558 871	70 106	12,5	1 971	0,4	24 155	4,3	96 232	17,2	11 084	2,0	107 316	19,2
23	535 458	58 755	11,0	1 551	0,3	22 812	4,3	83 118	15,5	5 073	0,9	88 191	16,5
24	517 789	34 744	6,7	991	0,2	20 412	3,9	56 147	10,8	2 694	0,5	58 841	11,4
25 i więcej	•	31 752	•	2 847	•	107 458	•	142 057	•	11 747	•	153 804	•
19-23 ^a	2 879 775	352 651	12,2	12 727	0,4	106 724	3,7	472 102	16,4	116 315	4,0	588 417	20,4
20-24 ^a	2 777 746	326 150	11,7	10 156	0,4	111 463	4,0	447 769	16,1	84 048	3,0	531 817	19,1
19-24 ^a	3 397 564	387 395	11,4	13 718	0,4	127 136	3,7	528 249	15,5	119 009	3,5	647 258	19,1
20-24 ^b	2 777 746	421 639	15,2	16 662	0,6	234 958	8,5	673 259	24,2	131 519	4,7	804 778	28,8

^a Odsetek kształcących się z tej samej grupy wieku.

^b Odsetek, jaki stanowi ogólna liczba studentów w grupie wiekowej 20-24 lata.

Źródło: Szkoły ... 1995; Oświata ... 1995; Ludność ... 1995.

Tabela 4

Wskaźnik skolaryzacji na poziomie trzecim w wybranych krajach w zależności od wieku, z uwzględnieniem kształcenia akademickiego i nieakademickiego, stan w roku 1991

Kraj	Rodzaj studiów	Odsetek studentów wśród osób w wieku							
		17 lat	18 lat	19 lat	20 lat	21 lat	22 lata	23 lata	24 lata
Belgia	A	0,6	16,9	17,8	16,1	14,7	11,7	7,7	4,7
	N	0,1	10,4	16,9	17,9	11,5	5,9	2,6	1,0
Czechy i Słowacja	A	0,0	16,8	14,7	13,7	13,4	8,3	3,3	2,0
	N	0,0	1,6	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dania	A	0,0	0,4	4,8	10,5	14,9	17,4	19,5	16,9
	N	0,0	0,0	0,4	0,9	1,6	2,0	1,8	1,6
Finlandia	A	0,0	0,4	8,2	13,0	16,2	17,4	16,8	15,8
	N	0,5	1,6	3,5	5,4	7,4	7,0	6,3	4,8
Francja	A	1,6	14,8	19,8	20,8	18,8	15,8	12,1	8,4
	N	0,2	3,9	9,0	11,0	8,5	4,6	2,6	0,8
Hiszpania ^a	A	0,4	17,4	22,3	23,2	22,2	20,2	15,9	11,9
Holandia	A	0,0	4,2	7,4	8,5	8,5	8,3	8,2	6,6
	N	1,6	6,5	11,3	14,1	14,1	11,6	7,7	4,7
Niemcy	A	0,0	0,2	3,7	8,9	12,5	14,4	15,3	15,0
	N	0,5	1,3	2,0	2,3	1,9	1,6	1,4	1,5
Norwegia	A	0,0	0,3	5,7	9,7	14,4	15,8	14,7	12,1
	N	0,0	0,3	8,1	8,0	6,4	5,1	3,9	2,9
Portugalia	A	0,0	6,1	7,8	9,0	7,8	6,8	5,1	3,5
	N	0,0	3,0	3,7	4,4	3,7	3,3	2,5	1,7
Szwajcaria	A	0,0	0,4	2,5	6,1	8,1	8,6	8,2	7,3
	N	0,2	0,5	1,1	2,3	3,5	3,7	3,7	3,0
Szwecja	A	0,0	0,2	2,5	4,7	7,0	8,4	8,8	7,8
	N	0,0	0,8	9,6	6,9	6,5	5,7	5,2	4,7
Węgry	A	0,0	2,4	4,3	4,9	4,9	4,6	3,8	2,2
	N	0,0	2,9	5,2	6,1	4,8	2,6	1,4	0,7
Wielka Brytania	A	1,0	11,5	14,8	12,8	10,4	5,3	3,1	2,1
	N	0,2	1,9	2,4	2,1	1,3	0,7	0,4	0,3
USA	A	2,6	24,5	22,9	23,3	20,5	14,8	10,0	5,6
	N	1,2	10,0	10,6	6,0	3,7	2,5	1,3	2,1

A – Studia akademickie (*university education*) prowadzące do pierwszego stopnia uniwersyteckiego lub równorzędnego, w niektórych krajach także studia doktoranckie.

N – Studia nieakademickie na poziomie trzecim (*non-university tertiary education*) nie dają dyplomu równoważnego z pierwszym stopniem uniwersyteckim. W niektórych systemach edukacyjnych studenci kończący te studia mogą kontynuować naukę w tej samej dziedzinie w celu uzyskania stopnia uniwersyteckiego, w innych nie ma takiej możliwości.

^a Brak danych o studiach nieakademickich.

Źródło: *Education ... 1993.*